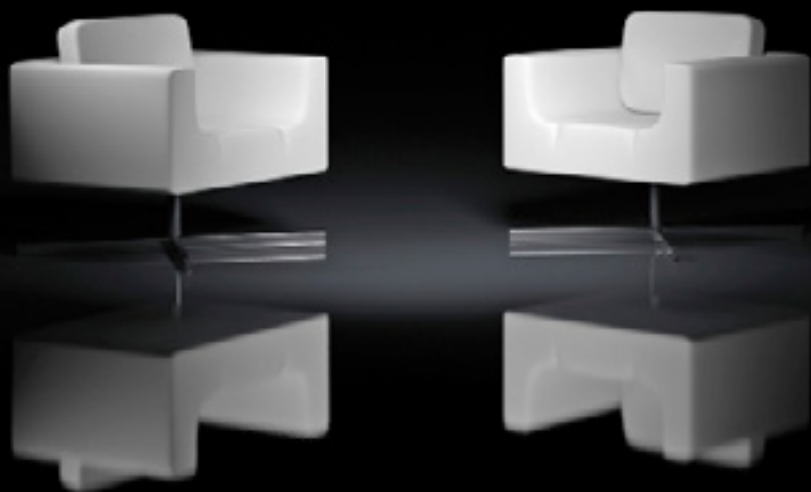

Hanne Dauer Keller

Lektor, Institut for læring og
filosofi, Aalborg Universitet

Kurt Dauer Keller

Lektor, Institut for læring og
filosofi, Aalborg Universitet

Interview som evalueringstype

**Kvalitative interview forankret i professionel
kernekompetence og praksisforståelse kan forene
praktisk tilgængelighed med solid metodeanvendelse.**

Interview er en af de forskningsmetoder, man kan anvende til at indsamle empiriske data om et givet fænomen. Den tematiske samtale, som et kvalitativt interview former sig omkring, egner sig til en åben evaluering, hvor man gerne vil opnå dybde i undersøgelsen og lære noget gennem den, og ikke blot konstatere noget. Dermed bliver det centrale i anvendelsen af interview som evalueringsmetode parallelt med dets anvendelse i andre former for forsknings- og udviklingsarbejde: at undersøgelsen skal være metodologisk solid såvel som praktisk tilgængelig og anvendelig.

I denne artikel vil vi fremhæve to pointer: for det første, at undersøgelsens faglige relevans og holdbarhed opbevares af grundige metodologiske overvejelser, og for det andet, at det kvalitative interview bygger på en bestemt forståelsesform, der fordrer, at interviewerens bevidst stiller sig naivt an og uhildet udforsker den andens forståelse.

Kvantitative og kvalitative former for interview

Et interview kan enten forme sig som en kvantitativ undersøgelse eller som en kvalitativ undersøgelse. Kvantitative interview udformes som spørgeskemaundersøgelser, også kaldet "survey". Vi kender alle til at blive ringet op midt i aftensmaden af en Gallupinterviewer, der gerne vil udspørge os om dette eller hint, og hvor man bliver bedt om at svare i kvantificerbare kategorier (f.eks.: "Ser du nyhederne: dagligt, flere gange om ugen, en gang om ugen, flere gange om måneden, en gang om måneden, næsten aldrig?").

Spørgeskemaundersøgelser er fuldt strukturerede interview, hvor det er afgørende, at alle interviewpersoner præsenteres for præcist de samme, en gang for alle fastlagte spørgsmål. Folk kan kun svare i de forud definerede kategorier og kan ikke sige: "I perioder ser jeg nyhederne dagligt, men jeg har lige

haft en arbejdstung måned, hvor det ikke er blevet til andet end opdatering via nettet". Et sådant udsagn skal kategoriseres af interviewpersonen eller interviewerens for at kunne anvendes, og det ender måske med at blive omformuleret til "en gang om ugen".

En anden mulighed er, at tilrettelægge interviewet som en dialog, hvor hensigten er at fremskaffe *kvalitative* data om fænomenet. Det begreb om kvalitet, som der er tale om i forbindelse med kvalitative undersøgelsesmetoder, har intet at gøre med værdi, finhed, fortrin eller fortræffelighed. Det er et helt andet kvalitetsbegreb, hvor betegnelsen 'kvalitet' bruges synonymt med 'egenskab', hvilket kan være såvel i betydningen 'aspekt' og 'træk' som i betydningen 'natur', 'art' og 'beskaffenhed'. Sagen drejer sig om at skelne, bestemme eller præcisere forskellige emner og fænomener. Kvalitative undersøgelser handler således om at differentiere og identificere empiriske fænomener, at karakterisere og begribe dem nærmere.

Kvalitative undersøgelser har potentiale til at skaffe data, der kan gøre os klogere på et fænomen, give os mulighed for at opdage nye kvaliteter af fænomenet eller påvise overraskende sammenhænge. I det følgende fokuserer vi på nogle udfordringer i at benytte interview som kvalitativ forskningsmetode. Hvad angår introducerende litteratur henviser vi til litteraturlisten.

Tilrettelæggelsen af et interview

Forud for gennemførelsen af selve interviewene ligger en fase, hvor man tilrettelægger (designer) sin undersøgelse på baggrund af en række metodologiske overvejelser. Efter interviewforløbene følger en fase, hvor det indsamlede datamateriale analyseres, og der genereres svar på de forskningsspørgsmål, som ligger til grund for undersøgelsen. Ofte undervurderer man, hvor vigtig den første fase er for undersøgelsens videre forløb og for dens metodologiske soliditet. I det følgende sætter vi fokus på denne fase og beskæftiger os sekundært med gennemførelsen af interviewet. Analysen af datamaterialet kommer vi ikke ind på som selvstændig fase, men vil derimod pointere,

hvordan den må tages i betragtning allerede i tilrettelæggelsen af undersøgelsen. Desuden tager vi den gennemgående problematik omkring beskrivelse og fortolkning op. Den drejer sig i høj grad om, hvordan de begreber og teorier, som for alvor kommer i spil i analysen, må forstås i undersøgelsens metodologiske helhedssammenhæng.

Tilrettelæggelsen af en interviewundersøgelse omfatter en afklaring af en række spørgsmål:

1. *Hvad er undersøgelsens overordnede spørgsmål, og hvilke - få - temaer (underspørgsmål) implicerer dette?*

Netop på det helt overordnede plan må man være opmærksom på, hvilke ressourcer der kan lægges i undersøgelsesarbejdet. Man kan (næsten altid) begrænse sig til et meget specifikt forskningsspørgsmål og eventuelt kun have et enkelt tema til uddybning af dette for også på denne måde at begrænse omfanget af undersøgelsen.

Til behandlingen af dette første spørgsmål hører ligeledes en afklaring af, om det kvalitative interview er den bedst egnede forskningsmetode - og i så fald: hvilken nærmere bestemt slags kvalitativt interview - til at få undersøgt spørgsmålet. Kan man i det hele taget erkende ret meget om det fænomen, vi gerne vil undersøge, ved at spørge folk direkte? Drejer sagen sig om et emne, som de pågældende antageligvis kan gøre rede for, og kan man desuden forvente, at de vil svare oprigtigt på spørgsmål om dette emne? Vi har alle sammen masser af erfaring, som vi ikke uden videre kan sætte ord på, og erfaring, som vi ikke har lyst til at udbrede i en hvilken som helst sammenhæng.

Blandt de forskellige typer af kvalitative forskningsinterview må man for det første skelne mellem interview med grupper og med enkeltpersoner. Generelt vil gruppeinterview tendere til at være mere praksisnære og handlingsrettede, men også mere overfladiske end interview med enkeltpersoner. Desuden kan de være vanskelige at fastholde fokus på et bestemt tema, medmindre interviewerens styrer

samtalen ret stramt (som det er tilfældet i fokusgrupper) og dermed begrænser mulighederne for at lære noget radikalt nyt gennem interviewet.

Et enkelt vel tilrettelagt interview med en nøje udvalgt person eller gruppe kan være meget mere givende end et større antal sjuskede interview. Det er en misforståelse at tro, at en kvalitativ interviewundersøgelse automatisk bliver bedre (mere interessant eller mere solid), jo flere informanter man har med. Ganske vist får man givetvis flere forskellige synsvinkler belyst, når der er flere informanter. Men det er et spørgsmål for sig, om det indgår i hensigten med undersøgelsen at få forskellige perspektiver frem, og det er en begrænsning eller et brud på den kvalitative undersøgelseslogik at forbinde soliditet med repræsentativitet. Begge disse problematikker - analyseperspektivet og soliditeten - må tages i betragtning allerede under tilrettelæggelsen af interviewet.

2. *Hvilket analytisk perspektiv skal der lægges på den virkelighed, som undersøges?*

Man kan ikke undersøge alting på én gang, heller ikke inden for et nok så geografisk afgrænset socialt felt! Inden man går i gang med at interviewe nogen, må man vide, hvilken form for analyse man vil underkaste sit datamateriale, når det er indsamlet. Det er af afgørende betydning, ikke blot for formuleringen af interviewspørgsmål, men også for opfølgningen på dem undervejs i interviewet og dermed for, hvilket datamateriale man vil have til rådighed i forbindelse med analysen. Mange introduktioner til kvalitative forskningsmetoder omtaler først analysearbejdet efter dataindsamlingen, hvilket kan bibringe det fejlagtige indtryk, at ét og samme datamateriale egner sig lige godt til at blive analyseret på mange forskellige måder. Det, man bør gøre sig klart på forhånd, er for det første, om man vil fokusere på *erfaringsopsamling eller udvikling* (summativ eller formativ evaluering). Det kan meget vel være, at begge dele må med i undersøgelsen, men næppe med samme vægt og kun for bedre at forstå det ene i lyset af det andet. Det er altid en overvejelse værd, om ikke man bør planlægge to på hinanden følgende undersøgelser, hvis man øn-

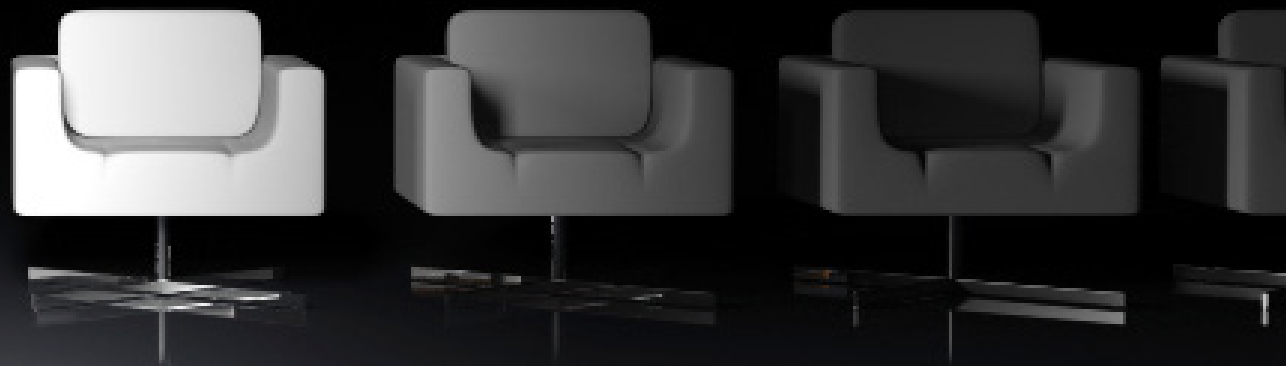
sker at få belyst såvel erfaringer som udviklingsmuligheder ordentligt.

For det andet må man vælge mellem i bund og grund at tematisere den virkelighed, der skal undersøges, som *en tilstand eller en proces* (jf. Eneroth 1994). Ikke fordi det ene er mere rigtigt end det andet, men fordi de to perspektiver vil skabe forskelligt datamateriale. Vælger man at undersøge *en tilstand*, kan det yderligere specificeres, om det er noget karakteristisk (væsentligt) ved denne eller nogle forskellige fremtrædelsesformer (typer) inden for denne, man vil finde frem til. I første tilfælde vil man både under gennemførelsen af sine interview og ved analysen af dem bestræbe sig på at skrælle alt det tilfældige og mindre betydningsfulde ved den undersøgte tilstand væk, så man kan afdække dens kerne. I det andet tilfælde vil man hele vejen gennem undersøgelsesarbejdet gå efter at få belyst nogle klare, idealtypiske distinktioner (f.eks. mellem en aktiv og en passiv reaktion) inden for den pågældende tilstand. En tredje mulighed er at tilstræbe en så bred og varieret redegørelse for tilstanden som muligt, hvilket dog tenderer væk fra den semistrukturerede grundform af det kvalitative interview og i retning af et ustruktureret interview eller en forholdsvis forudsætningsløs og 'grounded' undersøgelse. En sådan undersøgelse kan finde sted som led i det forberedende arbejde (pilotundersøgelse) for en større undersøgelse eller som en selvstændig, eksplorerende form for etnografisk studie af et forholdsvis udforsket felt. Vælger man derimod at anlægge et *procesperspektiv* på virkeligheden, kan det endvidere

være oplagt på forhånd at gøre sig klart, om man vil beskrive processen så tæt som muligt, eller om man vil forsøge at forklare den ved at finde frem til en dynamik eller nogle drivkræfter i den.

En tredje dimension af det analytiske perspektiv, der lægges til grund for et kvalitativt interview og derfor så vidt muligt må overvejes og afklares på forhånd, drejer sig om *den etiske tilgang* til undersøgelsen. Den handler naturligvis om at behandle informanterne anstændigt, og til dette hører at være meget bevidst om, hvad man kan tillade sig i rollen som interviewer, og hvordan man kan komme til at misbruge denne rolle. Der er både problematikker omkring, hvilke temaer man rimeligvis kan bede folk om at medvirke til at belyse i et interview, hvordan interviewet gennemføres (hvad man konkret spørger om, og hvilken respekt man viser informanten), og hvordan interviewet efterfølgende behandles (spørgsmål om anonymitet, om kompromitterende omstændigheder og om bekræftelse af analysen eller accept af, at den rapporteres).

Endvidere er det af stor betydning at gøre det klart for sig selv og andre, hvilken *baggrundsviden og metodologi* interviewundersøgelsen bygger på. Dette kan være lige så svært, som det er vigtigt! For hvad skal man fremhæve, og hvor indgående skal det være? En tommelfingerregel kan være, at man henvender sig til folk, der er fagligt eller ledelsesmæssigt interesserede i undersøgelsen. Det er derfor primært fagfæller og medlemmer af et bredt fagligt fællesskab, der skal kunne gennemskue undersøgelsens temaer ud fra de

praktiske og teoretiske rammer for den og ud fra dens overordnede spørgsmål. Et omdrejningspunkt i de metodologiske overvejelser er forholdet mellem 'hvad feltet giver til undersøgelsen' og 'hvad undersøgelsen selv bringer med til feltet': i forståelsesformerne beskrivelse og fortolkning, i analyseformerne induktion (bottom-up) og deduktion (top-down) og i de teoretiske tilgange realisme og konstruktionisme. Som vi kommer ind på i det efterfølgende afsnit om forståelsesformer, er begge aspekter altid i spil: Al forståelse implicerer baggrundserfaring, men al undersøgelse handler om at fokusere på noget andet end denne baggrund! Egentlig handler metodologien om på forskellige planer i undersøgelsesarbejdet at klarlægge og skabe sådanne sammenhænge eller 'balancer' mellem undersøgelsens forholdsvis uforudsigelige 'indhold' og dens forholdsvis fastlagte 'form'.

En kvalitativ undersøgelses *holdbarhed* eller soliditet beror på dens gennemskuelighed, virkelighedsforankring og eksemplariske betydning (svarende til holdbarhedsbegreberne om pålidelighed, gyldighed og generaliserbarhed i forbindelse med kvantitative undersøgelser). Som det gælder for analysen af det kvalitative interview er heller ikke dets holdbarhed noget, man først tager stilling til, når selve interviewet er gennemført, men noget man må medtænke allerede i dets tilrettelæggelse. Gennemskueligheden kan ikke opnås ved blot at henvise til standardprocedurer, men kræver en redegørelse for undersøgelsens baggrund, opbygning og forløb. Virkelighedsforankringen drejer sig om at gøre det klart (igen for andre fagfolk), at

undersøgelsens begreber og iagttagelser afspejler en genkendelig praksissammenhæng og dens realiteter og ikke står i modsætning til denne som nogle abstrakte, naive eller absurde ideer.

Endelig må tilrettelæggelsen af et kvalitativt interview munde ud i *en interviewguide*. Det er den, der har givet navnet til forskningsmetoden: det semistrukturerede interview. Et semistruktureret interview tjener et helt andet undersøgelsesformål end det fuldt strukturerede survey eller det ustrukturerede, åbent sonderende interview. I den semistrukturerede form behandles en række på forhånd bestemte temaer, der hver især er forbundne med nogle direkte spørgsmål. Disse temaer og tilhørende spørgsmål er operationaliseringen af de underordnede forskningsspørgsmål, som undersøgelsen skal besvare. Mens forskningsspørgsmålene som oftest vil være formuleret forholdsvis alment og stringent i relation til den professionelle sammenhæng af fagbegreber og teoretisk sammenfattede erfaringer, som undersøgelsen relaterer sig til, er interviewspørgsmålene udformet således, at de helt konkret kan stilles til de interviewede. Et interview, der er planlagt til at vare en times tid, kan f.eks. rumme 3-4 temaer, der hver svarer til et af de forskningsspørgsmål, som undersøgelsens problematik er opdelt i. Hvert forskningsspørgsmål og interviewtema kan så være forbundet med sådan noget som 2-5 direkte spørgsmål, alt afhængigt af hvor intensivt struktureret et interview man ønsker. Det afgørende er, at denne strukturering på den ene side udgør det fokus, som hele forarbejdet med undersø-

gelsen har ledt frem til, men på den anden side kun er 'halvt' bestemmende for, hvad der helt præcist bliver spurgt og talt om i interviewsituationen.

Noget af det vanskeligste ved denne interviewform ligger netop i at have en udforskende åbenhed over for det ofte mest interessante – uforudsete og måske også svært forståelige pointer og perspektiver, som den interviewede berører – og samtidig opnå dækkende besvarelser af alle interviewspørgsmålene. Man må derfor sørge for, at de planlagte interviewspørgsmål ikke er for talrige og detaljerede, men kan føles op af uddybende spørgsmål, der melder sig i interviewsituationen. Hele formålet med interviewet er jo at få folk til at fortælle!

Det er naturligvis af største vigtighed at interviewspørgsmålene teknisk set er velformulerede, og at de er klart forståelige for de interviewede. De sociale relationer i selve interviewsituationen udgør endvidere et aspekt af undersøgelsesarbejdet, som rummer både etiske og erkendelsesmæssige faldgruber. Disse vanskeligheder diskuteres almindeligvis i introduktioner til kvalitative forskningsmetoder. Som noget specielt ved en kvalitativ tilgang må det bemærkes, at interviewereren meget vel kan tage ved lære og præcisere sit fokus fra interview til interview. Betydelige justeringer og drejninger i forskningsperspektivet må imidlertid registreres, rapporteres og begrundes af hensyn til et af aspekterne i undersøgelsens soliditet, nemlig dens gennemskuelighed.

Forståelsesformen

Kvale (1997) skitserer forskellen mellem en beskrivende og en fortolkende forskningstilgang ved at anvende et par metaforer for vidensdannelsen: interviewereren som *minearbejder* eller som *rejsende*. Hvis interviewereren opfatter sig som minearbejder, implicerer det en opfattelse af, at kendsgerninger er derude i virkeligheden eller derinde i den interviewedes indre og venter på at blive afdækket: "Interviewereren graver data- eller meningsklumper ud af subjektets rene oplevelser, uden at de er blevet forurenede af ledende spørgsmål." (s.st.17.) Udtalelser anses for objektive kendsgerninger, og deres essentielle betydninger fremdrages gennem analyseteknikker. Hvis interviewereren derimod opfatter sig som

en rejsende, implicerer det en opfattelse af viden som en fortælling, der skabes gennem interviewereens møder med feltet. Han/hun rejser ud i ukendt land og udforsker territoriet ved at tale med dets beboere og hører deres historier og "[de] mulige betydninger i de oprindelige historier udfoldes gennem den rejsendes fortolkninger; historierne omformes til nye fortællinger, der overbeviser i kraft af deres æstetiske form og valideres gennem den virkning de har på tilhørerne." (s.st. 18.) Minearbejdermetaforen må betragtes som en moderne ide om, at viden er en afspejling af en realitet, mens metaforen om den rejsende skriver sig ind i en postmoderne forestilling om, at viden er noget, vi konstruerer i fællesskab.

Hvordan skal man så mellem disse yderpositioner vælge sin rolle som interviewer? Der gives intet endeligt svar, men nogle af de 'afbalancerende' karakteristika, der ofte (se f.eks. Kvale 1997: 40-46) forbindes med det semistrukturerede interview, er

1. at det handler om at *få viden om den interviewedes livsverden* og hans/hendes forhold til centrale temaer,
2. at *indholdet er deskriptivt og specifikt*, dvs. interviewet sigter mod at indhente så ufortolkede beskrivelser og nuancerede redegørelser som muligt,
3. at *interviewereren forholder sig kri visk til sine egne forudsætninger* for at være nysgerrig og lydhør over for den interviewedes forhold til det undersøgte fænomen.

Ad 1. Det kvalitative interview anvendes oftest til at få indsigt i menneskers forståelse af deres livsverden. Grundlaget er en forståelse af det levede livs viden som mangfoldig, kompleks og nuanceret. Metodisk betyder det, at hvis man vil have indsigt i livsverdenen, må man have metoder til rådighed, der kan fange denne mangfoldighed, eller som Jensen (1993) formulerer det: "Afgørende er det, hvis man vil afdække, hvordan andre ser verden, at man kommer med et åbent oplæg. Altså at man i én forstand ikke ved, hvad man kigger efter." (Ibid.: 108). Metoderne skal være så følsomme eller åbne over for empirien,

at den vitterlig kan komme til at bidrage med ny forståelse af fænomenet. Empirien skal ikke bekræfte en allerede etableret konstruktion; den skal kunne være byggesten til nye konstruktioner. Man skal anvende så åbne spørgemetoder til udforskning af livsverdenen som muligt, så mangfoldigheden og tvetydigheden har mulighed for at fremstå.

Ad. 2. De grundlæggende antagelser eller påstande om naturen af det fænomen eller den viden, der skal evalueres, er afgørende for, hvorledes den skal undersøges. Er den viden, som evalueringen undersøger, repræsenteret som diskursiv viden, vi kan redegøre for, eller er der elementer af praksisorienteret viden, der indeholder tavse elementer, som ikke er så ligetil at redegøre for, f.eks. fordi man aldrig har overvejet det, eller fordi fænomenet ikke er veldefineret? Et fænomen som læring er et godt eksempel. Hvis man spørger folk, om de har mulighed for at lære noget i deres arbejde, vil de allerfleste associere spørgsmålet med formel uddannelse og kurser, uagtet at der finder meget praksislæring sted. For at kunne svare adækvat på spørgsmålet skal informanterne ledes på sporet, hvilket kan ske ved at spørge ind til praksiseksempler: "Kan du komme med et eksempel på, at du har lært noget vigtigt i dit daglige virke?"

Ad. 3. Mennesker forstår i stor udstrækning verden umiddelbart. Gennem vores erfaring har vi opbygget praksisviden, men samtidig støder vi kontinuerligt på grænser for denne, hvorved refleksion bliver påkrævet. Vi har et stort socialt erfaringslager, der gør masser af dagligdags begivenheder umiddelbart forståelige og meningsfulde. Når barnet falder, trøster vi det umiddelbart og skal ikke reflektere over situationen, før der handles. Har barnet derimod problemer i skolen, skal de forstås gennem refleksion og fortolkning. Forældre indhenter derfor viden fra diverse kilder, overvejer og samtaler om problemerne og betydningsforhandler med lærerne om, hvordan disse problemer skal forstås. Selv om det ikke er alt, der forstås umiddelbart, finder meningsdannelsen altid sted på en bred og dyb grund af erfaring og viden om den sociale verden.

Selv om vi langt hen ad vejen kan følges ad, når vi opfatter begivenheder og situationer umiddelbart eller

reflekterer over dem, er det ikke altid tilfældet. Derfor må intervieweren forholde sig både åbent, naivt og selvkritisk for ikke forhastet at projicere sin egen umiddelbare forståelse ind i det, informanten beretter om.

Opsummering

Vi har præsenteret en forståelse af det kvalitative interview som evalueringsmetode og påpeget, at der principielt gælder de samme metodemæssige krav til design, gennemførelse og analyse af interviewene som i en forskningssammenhæng. Grundlæggende må intervieweren forstå sin undersøgelse som et uheldigt studie i informantens livsverden. Det indebærer kritisk overvejelse over og opmærksomhed på, hvordan ens egen erfaringsbaggrund og sociale relation til informanten kan spille ind i interviewsituationen. Uden at der gives køb på relevansen eller holdbarheden af en interviewundersøgelse, kan den tilrettelægges overskueligt og gennemførligt med få ressourcer ved at begrænse dens omfang (af både temaer og informanter). Det forudsætter dog, at undersøgelsen er teoretisk og tematisk forankret i en professionel kernekompetence og praksisforståelse.

Litteratur

- Bjørner T. (2010). *Den oplevede virkelighed*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Brinkmann S. & L. Tanggaard (red.) (2010). *Kvalitative metoder – en grundbog*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Eneroth B. (1994). *Hur mäter man vackert?* Göteborg: Forlaget Natur och Kultur.
- Halkier B. (2008). *Fokusgrupper, 2. udg.* København: Forlaget Samfundslitteratur.
- Jensen T.K. (1993). *Politik i praksis – Aspekter af danske folketingsmedlemmers politiske kultur og livsverden*. København: Forlaget Samfundslitteratur.
- Kvale S. (1997). *InterView*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Thisted J. (2009). *Forskningsmetode i praksis*. København: Munksgaard
- www.livsverden.dk.